

УДК 811.161.2'22/'23:159.964

Т. Ю. Ковалевська, д-р філол. наук, проф.,Одеський національний університет імені І. І. Мечникова,
кафедра української мови

ДОСЛІДНИЦЬКІ НАПРЯМИ НЕЙРОЛІНГВІСТИЧНОГО ПРОГРАМУВАННЯ: ОГЛЯДОВИЙ АНАЛІЗ

У статті розкрито науковий потенціал новітньої гуманітарної парадигми нейролінгвістичного програмування, окреслено актуальні напрями відповідних досліджень, наголошено на комплексній природі НЛП, що увиразнює об'єктивність і прикладні перспективи цієї галузі знання.

Ключові слова: нейролінгвістичне програмування, комунікативна емпатія, сугестія, невербаліка, метапрограми.

Ретіально-аксіальне буття людини залежить від низки екстралінгвальних та власне лінгвальних факторів, які визначають оригінальність її індивідуальної та соціалізованої сутності, уналежнюючи особу до колективної конвенційності й водночас виокремлюючи її з континуального простору як неповторну "самість". Відповідна поведінкова вмотивованість детермінована глибинною семантикою визначальних психолінгвістичних домінант, які, у свою чергу, реалізуються у вербальних та невербальних діях. У цьому аспекті великої ваги набуває проблема інтерпретації мовного існування людини / соціуму через виявлення характерних лінгвістичних конструктів, які зумовлюють позитивне чи негативне сприйняття інформації та раціональну й аксіосистемну маркованість поведінкових процесів. Оскільки мова є не лише засобом передавання інформації, а насамперед таким синтетичним явищем, що містить увесь комплекс духовних, психологічних, фізіологічних та інших чинників, які й формують своєрідність та неповторність особистості (М. М. Бахтін, Л. С. Виготський, В. Гумбольдт, О. О. Потебня), то стереометричний підхід до її тлумачення вважаємо найдоцільнішим. Це передбачає необхідність використання релевантних методів досліджень, заснованих на експансіонізмі та експанаторності як загальнотеоретичних принципах сучасного мовознавства (П. Я. Гальперін, Д. Клакхон, О. С. Кубрякова, О. О. Леонтьєв, О. Р. Лурія, Г. Г. Почепцов, К. Прібрам, О. О. Селіванова, Б. ван дер Хорст). Крім того, врахування впливової скерованості мови як її провідної функціональної характеристики (Р. Бендлер, Е. Берн, В. М. Бехтерев, Т. Ван Дейк, Д. Карнегі, О. Р. Лурія, Л. М. Мурзін, Б. Ф. Поршнев, П. Флоренський, Р. Чалдіні, І. Ю. Черепанова) також вимагає нестандартної, креативної наукової кваліфікації з відповідними дослідницькими стратегіями.

В цьому аспекті вважаємо актуальною парадигму нейролінгвістичного програмування (НЛП), яка в контексті сучасного українського

мовознавства ще не набула належного застосування. Проте методи НЛП, спираючись на комплексний аналіз комунікації і враховуючи наскрізну мовну сугестогенність, сприяють виявленню універсальних тенденцій, властивих інтерактивному спілкуванню, та їхніх варіативних особливостей у національній динаміці, що, у свою чергу, відкриває нові шляхи прогнозованого синтезу й адекватного аналізу комунікативних домінант.

Відзначимо, що НЛП є наукою, яка поєднує досягнення різноманітних галузей дослідження особистості і ґрунтується на психолінгвістичних засадах, збагачених філософськими концепціями гуманістичної психології, гештальтпсихології та персонологічними концепціями психогенетичного підходу про нетотожність інтерпретованого універсуму його реальним феноменам, започатковану теорією О. О. Потєбні [7] про розбіжності між особистісним сприйняттям і дійсністю (див. також праці Р. Бендлера, Д. Гріндера, Р. Ділтса, Дж. О'Коннора, Г. Олдера, Дж. Сеймора, А. Плігіна, Б. Хезер). З боку лінгвістики для НЛП найважливішим є аспект формалізації континуального простору глибинної структури, представленої структурними та логіко-семантичними відношеннями. Подальші дослідження зумовили переорієнтацію актуального вектора НЛП з позицій чистого структуралізму на усвідомлення визначальної ролі семантичних показників, що визначило актуальність положень породжувальної семантики (Т. Виноград, А. Коржибський, Дж. Лакофф та ін.).

Базові методики НЛП (метамодель мови, предикатні характеристики мовлення, субмодальнісне редагування, ідентифікація інконгруентності, рефреймінгування тощо) спираються на лінгвістичні, нейрофізіологічні та загальнопсихологічні засади, а їх оптимальна інформативність зумовила поширення їх використання в таких комунікативних жанрах, як піар, іміджологія, політичне мовлення, реклама тощо (див. розробки А. М. Баранова, В. П. Беяніна, Т. Ю. Ковалевської, Н. Ф. Непійводи, Г. Г. Почепцова, В. Шейнова та ін.).

У НЛП усталеним є положення, згідно з яким особистісна модель світу, репрезентована мовою, ґрунтується на індивідуальному сприйнятті довкілля, що визначає оригінальність суб'єктивних мовних інтерпретацій. Це положення може бути транспоноване й на лінгвокультурні спільноти за умови врахування відповідної національної специфіки. Актуальність елементів трансформаційної граматики (уявлень про глибинні й поверхневі структури мовних репрезентацій) та породжувальної семантики (тези про наявність структурованих семантичних комплексів у внутрішній моделі мовця) спричинила експланаторну релевантність пропагованих універсальних законів моделювання, які містять загальну систематику інтернальних перетворень концептуального простору довкілля у мовленнєвих виявах. Узагальнення (генералізація), випущення (делеція) та викривлення (дисторція) як універсальні закони моделювання, транспоновані у площину мовленнєвої діяльності, відповідно дефіновані як експлікація лише певної частини інформації, що міститься в глибинній структурі (редукція інформації), вербалізація її

спрощеної версії (неадекватність інформації) та подання її гіпотетичної суб'єктивованої моделі (віртуалізація інформації), що і зумовлює нетотожність між семантичною конденсованістю первинної, глибинної інформативності повідомлення та його репрезентованою версією. Специфіка трансформаційних процесів надає змогу виявити закономірності мовленнєвих перетворень на латентних та актуалізованих рівнях і уможливорює концептуальне прогнозування сприйняттєвих реакцій.

Дослідження всього спектру мовних експонентів універсальних законів мовного моделювання на різноманітному мовному матеріалі (див. [3]), виявило нейролінгвістичну та загальносемантичну специфіку виокремлених репрезентантів. Так, до маркерів, що ілюструють процеси випущення, належать:

1) неспецифічна лексика, представлена морфологічною парадигмою іменників, займенників і дієслів. У таких випадках субстантиви становлять групу нереферентної лексики, мовленнєва реалізація якої пов'язана з ідентифікаційною нечіткістю суб'єктів комунікації і передбачає багатоаспектність декодування з огляду на те, що їх повна семантична структура а) характеризується гіпотетичним розмаїттям дистрибутивних операторів, наявність чи відсутність яких у висловленні спричиняє акцентованість або маргіналізацію семантичного імплікаціоналу, б) залежить від суб'єктивних інтерпретацій, пов'язаних із потенційною варіабельністю архісемного вектора. Дієслівні характеристики процесів випущення представлено двома основними різновидами: а) випадками пасивізації з редукованим суб'єктом дії та б) випадками неактуалізованості конструктивних елементів повідомлення, імплікованих у семантиці неабсолютивних дієслів; 2) порівняння (компаратори сенсу) з редукцією одного з тріади "чинної" порівняльної конструкції, яка містить (принаймі в українській мові) об'єкт і суб'єкт порівняння й актуальну ознаку ідентифікованого референта, що утворює комплекс визначальних характеристик об'єкта дійсності, вказуючи на власне об'єкт, який підлягає ідентифікації, трансформу його актуальних властивостей та результативність співвіднесення репрезентованих характеристик з іншим актуальним об'єктом дійсності. У разі редукції останнього семантичне обґрунтування сигнатури залишається нечітким, що зумовлює ефект сенсової дифузності й припускає суб'єктивне декодування контексту; 3) судження представлені модально-прислівниковою парадигмою зі специфічною констативною семантикою й орієнтують на сприйняття подальшого висловлення як істинного чи в крайньому разі максимально припустимого в даному дискурсі, де його "гіпотетична об'єктивність" не доведена фактично, а є наслідком суб'єктивних ціннісних орієнтирів мовця й детермінована відсутністю необхідного елемента аргументативного дискурсу [13]; 4) номіналізації найчастіше представлені віддієслівними субстантивами з характерною зміною первинної процесуальної динаміки на статичну денотацію, що і зумовлює певну деструкцію повідомлення.

Мовні універсалиї, співвідносні з процесами узагальнення (генералізації), реалізуються через вживання 1) модальних операторів можли-

вості / необхідності, до яких належать особові форми модальних дієслів, деякі атрибутиви з тотожним модальним забарвленням, прислівники, семантика яких також спрямована на фіксацію необхідності чи можливості певних дій особи, нарешті, обмежувальні частки як аналітичні синтаксичні лексеми, що акцентують на предикатній інформації. Об'єднувальним стрижнем у розмаїтті модальних операторів є семантика, яка скеровує внутрішні карти людини в єдино можливому напрямку, що максимально звужує варіативність та рамки світоглядних позицій, тим самим обмежуючи амплітуду поведінкових реакцій; 2) універсальних квантифікаторів, до яких належать а) прислівникові показники, які спричиняють локально-темпоральні концептуалізовані узагальнення, б) займенникові номени з невизначеним референтним індексом - неозначено-особові та деякі інші підгрупи, об'єднані наявністю так званого квантора спільності, що інтегрує до цієї семантичної площини чи не всі можливі вияви ситуативних множинностей і надає тексту обмежувальної, екстенсивної модальності.

До мовних формул, що спричиняють процеси викривлення, зараховуємо:

1) конструкти комплексної еквівалентності, реалізовані в логіко-семантичному "зв'язуванні" об'єктивних контекстів на підставі суб'єктивного зближення різновекторних смислів їх складників через особистісне визнання істинності каузативних відношень між основною та похідною, підпорядкованою предикацією висловлення. Комплексні еквіваленти фіксуються на синтаксичному рівні (зокрема, у складних реченнях з підрядними причини, умови та ін.) й утворюють лінгвальні моделі, які припускають наявність рівнозначності різних аспектів вербалізованого досвіду особи (напр., *якщо.., то..; коли.., то..*, чи ж узагальнено — $A=B$ або A позначає B); 2) пресупозиції реалізуються найчастіше на лексико-граматичному рівні, де визначальним є семантичне навантаження акцентованих номенів. Так, морфологічні експлікатори ілюструють пресупозовані концептуально-емотивні зони особистості через архісемні орієнтири семантичної структури висловлення, які репрезентують а) референтну індексацію у випадках використання елементів іменникової та займенникової парадигми з різним ступенем конкретизації, б) локально-темпоральне окреслення актуальної поведінки у випадках дієслівної маркованості, в) емотивні акцентуації щодо поведінкових актів через використання атрибутивних орієнтирів, прислівникових фіксаторів та синсемантичних мовних одиниць. Синтаксичні структури ілюструють актуальні сегменти попереднього досвіду, значення яких втілюють переважно підрядні уточнювальні, часові конструкції та пояснювальні структури, зорієнтовані на латентну демонстрацію тих інтерактивних характеристик, фіксація яких зумовлена імпліцитним зв'язком із внутрішньою аксіосистемою індивіда. Актуальними різновидами пресупозицій в метамодельних інтерпретаціях є екзистенційні (логіко-контекстуальні) та фактивні (екстралінгвальні); 3) явища причини і наслідку (каузативні феномени) співвідносні із семантикою синтаксичного рівня й пов'язані з переконання-

ми мовця про те, що якийсь суб'єкт чи комплекс обставин може здійснити певну дію або в необхідний спосіб змусити інший суб'єкт пережити або відчувати що-небудь; 4) "читання думок", або апріорне моделювання, виявляє себе в експансії суб'єктивного декодування в площину об'єктивної реальності.

Експоненти законів мовного моделювання утворюють так звану метамодель мови, яка становить концептуальну структуру мовних виявів, експлікованих у гетерогенних ситуаціях, де вони виступають маркерами психосемантичного імплікаціоналу особистості. Метамодель мови відбиває максимальну амплітуду гіпотетичних трансформаций у процесі реалізації глибинних структур (ГС) [1; 6]. Експліковані поверхневі структури (ПС) є наслідком трансформаций, базованих на відношеннях неоднозначності, які є центральними для трансформацийних процесів взагалі, бо унаочнюють нетотожність між глибинними та поверхневими структурами. Тоді в межах основних патернів метамоделі мови підсумком процесу багатозначності виступатимуть його похідні - випущення, узагальнення та викривлення, які на рівні вербальних актуалізацій справді ілюструють глибинну семантичну нетотожність між ГС та відповідними ПС.

У межах НЛП наголошують на необхідності врахування ментальних особливостей комунікаторів. На ґрунті психологічних концепцій особистості психогенетичного підходу та відповідних експериментальних методик (Л. Ф. Бурлачук, Л. Зіглер, Д. К. Корольов, З. В. Сікевіч, Л. Х'елл, А. Шварц), досліджень класиків української (Є. Маланюк, П. Куліш, І. Нечуй-Левицький, І. Огієнко Г. Сковорода, І. Франко, Д. Чижевський, П. Юркевич, В. Янів) та світової філософської думки (Ф. Кессіді, Дж. Локк, К. Юнг), а також релевантних лінгвістичних концепцій (О. Ю. Артем'єва, Ф. С. Бацевич, П. Я. Гальперін, С. Я. Ермоленко, Ю. О. Карпенко, Н. М. Сологуб, Ю. О. Сорокін) та положень НЛП нами окреслено провідні ознаки особистісної та національної ментальності через коректне поєднання елементів факторного аналізу, "Circumplex"-моделі та психоаналітичних критеріїв Х'елла-Зіглера. Встановлено, що константними ознаками індивідуальної психоструктури є а) когнітивно-емоційна кваліфікація особистості, б) її референційні ознаки, співвідносні з вольовими настановами, в) визначення рівня соціального адаптування, г) пріоритетні шляхи інформаційного оброблення. Це дало підстави для виокремлення концептуальних напрямів ментальних актуалізацій (докладніше див. [3]). Залучення ж новітніх когнітивно орієнтованих методик НЛП уможливило ідентифікацію структурної архітекτονіки в площині ментальної континуальності через метапрограми (МП). До основних метапрограм належать 1) екстернальна / інтернальна особистісна референція, 2) відцентрова / доцентрова й 3) активна / пасивна мотивація діяльності, 4) зіставно-протиставний фокус порівнянь, 5) аксіосистемні ідентифікації, пов'язані з ціннісним маркуванням певних сегментів довкілля, та 6) суб'єктивні / об'єктивні пріоритети в процесах спілкування. МП є певною інтегративною структурою, в якій задіяно особливості індиві-

дуальних репрезентативних систем, нейрологічну організацію, здатність сприйняття з різних позицій, специфіку взаємодії когнітивного свідомого розуму з творчим безсвідомим, особливості уваги, а також інші фільтри сприйняття. Мультиплікативний характер МП дає змогу вважати їх певним "силовим полем", у якому сконцентровано концептуальну інформацію про когнітивну та аксіосистемну орієнтацію особистості, актуальну (для неї) сегментацію довкілля та домінантні шляхи кодування / декодування сенсових блоків. У такому разі йдеться про відбиття у МП особистісного модусу мислення, що уможливорює їх співвідношення з феноменом ментальності, оскільки МП є ключовими моментами у процесах мотивації й прийняття рішення, відтворених тією чи іншою когнітивною стратегією. Крім того, взаємозв'язки між пріоритетами логічного (лівопівкульне) й аналогового (правопівкульне) мислення, провідною репрезентативною системою та загальними мисленнєвими стратегіями дають підстави вважати, що репрезентативна маркованість також може вважатися окремою мета-програмою. Припускаємо, що виокремлення ментальних концентрів певним чином відбиває водночас й універсальну ієрархію мотиваційних домінант, і їхню власне національну акцентуацію, де зафіксовані ментальні конуси можна вважати системними психосемантичними концептами.

У галузі нейролінгвістичного програмування наголошено й на інформаційній вазі аналогового рівня як індикатора справжнього психічного та інтелектуального стану людини. Адекватне декодування паравербальних маркерів комунікації має спиратися на системне розуміння організації зазначених комплексів залежно від ступеня їхнього інформативного навантаження. За такого підходу кваліфікація аналогових елементів комунікації набуває сенсу раціонального інтерактивного маркера, що увиразнює їхню роль і в аспекті визначення рівнів щирості / нещирості, конгруентності / інконгруентності повідомлення тощо. В такому разі семантична "довершеність", внутрішня конгруентність невербальних експонентів детермінована комплексним виявленням обов'язкових складників — комунікативних імагенів аналогового тексту, серед яких вищий ступінь комунікативної ефективності притаманний мімічним даним, що зумовлено почасти фізіологічною "наочністю" й локальним "наближенням" лицевої м'язової динаміки та філогенетичною актуальністю саме цього сегмента паравербаліки в аспекті емоційної інформативності. Домінування мімічних експлікацій доведено і закріпленістю за ними значного ідіоматичного масиву. Відзначимо, що мімічна семантика здебільшого розкриває емоційний стан суб'єкта комунікації, його афективну динаміку на відміну від кінестетичних (жестово-рухових) елементів, які є переважно раціональними маркерами соціалізованих станів. Важливими є особливості латеральних рухів очей (ЛРО) як індикаторів актуальних для людини нейрофізіологічних каналів оброблення й сприйняття інформації. Знання механізмів ЛРО також стає в нагоді у випадках ідентифікації щирості / нещирості повідомлення. Крім того, в цьому

ж аспекти слід звернути увагу на ознаки інконгруентної поведінки, характерним показником якої є дисонанс між семантикою вербаліки й невербального повідомлення.

Специфічні прийоми і методи нейролінгвістичного програмування уможливають виокремлення центральних і периферійних елементів невербальної комунікації, визначення її інформативних сегментів (семантику погляду, торкання й т. ін.), які в загальному комунікативному просторі відіграють роль раціонально-емотивних маркерів і формують первинну аксіоматику сприйняткових процесів. Крім того, НЛП розкриває механізми дії невербальних елементів у сугестивній комунікації, де вони утворюють загальний контекст повідомлення, надаючи йому наскрізної емотивної скерованості й зумовлюючи первинні впливові ефекти (М. Бернштейн, І. М. Горелов, А. Піз, Е. Рід).

Впливові ж ефекти на лінгвальному рівні орієнтовано на недомінантне сприйняття, якому притаманна нейрофізіологічна, загальносеміотична і власне вербальна специфіка (В. М. Бехтерев, О. Р. Лурія, К. Прібрам, В. ван дер Хорст). Особливу роль тут відіграють фоносеміотичні та лексико-граматичні параметри.

Фонетичні експлікації задіюють позасвідомі механізми сприйняття і становлять найузагальненіший вектор ментальних інтерпретацій, бо ілюструють практично позбавлену семантичної діакритизації континуальність сугестивно активних зон. Морфологічний рівень експлікує статистичну актуальність певних лексико-граматичних класів, що в цілому корелює з теорією дієслівної експансії Б. Ф. Поршнева і водночас засвідчує відповідну маркованість інших членів морфологічної парадигми. На рівні синтаксичних сигнатур також виявлено чинники, гіпотетично спроможні до інтенсифікації впливових моментів. Концентром же сугестивних ефектів виступає значеннєве наповнення окремих номенів та сигнатур, оскільки вони апелюють до синкретичного декодування дійсності, а отже, містять її "гештальт", реалізований у спектральній єдності концептуально-аксіологічних орієнтирів. Сугестивне маркування номенів та сигнатур має різну етимологію, зумовлену семантичною специфікою мовних одиниць та їх контекстуальною інтерпретацією.

Застосування методів НЛП (напр., метамодельних репрезентацій, метапрограмної ідентифікації, репрезентативної маркованості тощо) дає змогу ідентифікувати сугестивно активні мовні одиниці в межах різноманітних дискурсів, що припускає можливість їхнього гіпотетичного моделювання. Додамо, що в цьому аспекті НЛП пояснює і результати, досягнуті в галузі гіпнотичного спілкування (М. Еріксон, Р. Бендлер, Д. Гріндер, А. М. Кашпіровський та ін.) та теорії сублімінального ефекту ("25-го кадру") Дж. Вайкері, де визнано взаємозв'язок між нейрофізіологією людини та особливостями реалізації вербальних впливових подразників, які спричиняють прогнозований вплив на слухача, а отже, володіють усталеною сугестогенною специфікою, реалізованою переважно в авторитарних дискурсах. Комплексність концептуальної бази НЛП уможливило розкриття закономірно-

стій і глибинної природи вищого рівня комунікації, оскільки "в основі соціальних технологій та ідеологій впливу на масову свідомість — глибинний шар, пов'язаний з архетипами, алгоритмами, мовними дискурсами, "археологією" та історією соціального знання і дій" [5, 9–10].

Дослідження впливових контекстів насамперед передбачає використання Мілтон-модельних (функціонально оберненої та поширеної метамоделі) та предикатних технологій нейролінгвістичного програмування. Предикатні характеристики пов'язані з вербальним оформленням індивідуальної / колективної провідної (первинної) репрезентативної системи (модальності), скерованої на "зручне" інтернальне або екстерналізоване сприйняття та діакритизацію довкілля. Модальності сприяють акцентуації певних сегментів дійсності в нашому внутрішньому світі. Встановлено, що модальнісне забарвлення лексики визначається через наявність у її архісемному конусі репрезентативної маркованості, а використання цієї комунікативної стратегії оптимізує спілкування, оскільки дає змогу "розмовляти мовою співрозмовника" і "бачити світ" його очима. Особливої предикатної концентрованості набувають номенни, вжиті в переносному значенні, оскільки у випадках лексикалізації гіпотетичного або ж реального референта мовець висвітлює найактуальніші для нього риси предмета, ознаки тощо.

Відповідні дослідження, здійснені нами в текстовому просторі фідестичних контекстів (богослужбова література, замовляння), а також рекламного та політичного мовлення як сугестивно маркованих (про актуальність дослідження впливових аспектів мови ЗМІ див. зокрема [2; 8]), дає підстави твердити, що текстова сугестивність насамперед залежить від особливостей структурування інформації, лексико-граматичної специфіки номенів і сигнатур тощо.

Сугестивні тексти та універсальні автотексти як їхні комунікативні різновиди [10] становлять актуальну сферу вербального спілкування, засновану на високому рівні психоактивності його лінгвістичних елементів, переважно представлених іменниковою, дієслівною та займенниковою парадигмою. Характерно, що неспецифічна лексика та універсальні квантифікатори (*весь, всякий, завжди*), а також пріоритет полісиндетонних зв'язків у таких контекстах засвідчують відповідну сугестивну маркованість, виступаючи лінгвістичними відповідниками феномена якорів у стратегії НЛП, де якір тлумачать як стимул, пов'язаний із виникненням певного емоційного стану.

На ґрунті сучасних досліджень (Т. В. Ахутіна, О. О. Залевська, О. О. Леонтьєв, О. М. Шахнарович) здійснено спробу експериментальної фіксації актуальних напрямів асоціювання у площині рекламного мовлення (РМ) як сугестивно маркованого дискурсу, що виявило аксіосистемні пріоритети української аудиторії і дало змогу встановити як доцільні елементи, використовувані в РМ (*дивовижний, завітай, легко, почни, найсмачніший*), так і нерелевантні, некоректні моменти (*заявити, рішення, повідомлення*), декодування яких призводить до неадекватності і маргіналізації особистості. На матеріалі отриманих

відповідей укладено "Асоціативний словник української рекламної лексики" [4]. Семантичний аналіз рекламних текстів дає змогу константувати, що не тільки (і не стільки) конкретність вживаних номенів спричиняє їх впливові ефекти. Високий рівень сугестії притаманний словам із дифузною семантикою, але обраним не довільно, а з урахуванням психологічних, ментальних домінант аудиторії. Найхарактернішим елементом РМ є неспецифічна лексика — номени з генералізованим референтним індексом, впливовий ефект яких детермінований дією випущення як одного з універсальних трансформаційних процесів, співвідносних з ефектом сенсової розгалуженості, семантичної недискретності, що корелює з недомінантним обробленням інформації. Крім того, на особливу увагу (у межах цього ж процесу) заслуговують компаратори сенсу. Цей факт також ґрунтується на сенсовій дифузності, але зосереджений не на її нейрологічній експансії, а на "затемненні", редукції суб'єкта порівняння. У такому разі маємо експресивні сенсibilізатори семантики, які спричиняють своєрідний "гала-ефект", пов'язаний із виокремленням певної риси (яка найчастіше належить до потенційних, маргінальних у семній ієрархії) за рахунок її штучної актуалізації та фіксації на рівні тривалої пам'яті як інформаційного тригера. Процеси викривлення та генералізації лексикалізуються переважно в займенниково-прислівниковій парадигмі й зумовлюють деструкцію об'єктної ідентифікації. Так, мовленнєві факти, які в міжперсональній комунікації зумовлюють непорозуміння, в контексті РМ є доцільними й необхідними. Крім того, семантична дифузність є інваріантною ознакою мовленнєвого впливу, а в межах РМ можна константувати, що її варіації торкаються номенів, у семантичній структурі яких а) дифузність є імманентним, провідним компонентом, б) дифузність є результатом транспозиції потенційних сем до площини архісемного конусу з маргіналізацією (до повного редукування) останніх.

Репрезентативна маркованість РМ найяскравіше відбивається в атрибутивах, завдяки чому "унаочнюється", наближується до чуттєвого сприйняття подана інформація. Так, висока частотність властива лексемам *смачний, свіжий, духмяний* (їх найчастіше використовують при рекламуванні харчових продуктів), *чистий, блискучий, активний* (реклама миючих засобів, косметичних виробів) та ін. Ми провели додатковий асоціативний експеримент, де стимулами були денотати найчастіше рекламованих товарів (їжа, косметичні вироби, пральні засоби та ін.). Експеримент скеровувався на виокремлення характерних означень рекламованих товарів і засвідчив високий ступінь частотності репрезентативно маркованих елементів, які утворюють *синестезійний* чуттєвий комплекс сприйняття, що максималізує створення яскравого й прогнозованого сегмента індивідуально-колективної картини світу, і "при цьому суб'єкт інтерпретації безумовно вірить в істинність цієї реальності і не припускає думки про можливість її верифікації, оскільки ця фантазія відповідає його настановам й очікуванням" [12, 8].

Актуальним об'єктом аналізу в зазначеному аспекті є й політичний дискурс, оскільки "переконавання у політичному дискурсі пов'язане насамперед з впливом на емоції та підсвідомість, а не на розум, логічне мислення" [11, 56]. Отримані результати дають змогу твердити, що відсоток конкретики в політичному мовленні є мінімальним, а найуживанішими є слова з дифузною семантикою, які в НЛП пов'язують із випадками редукування інформації, характерними для процесів випущення й генералізації. Негативний ефект використання зазначених номіналізаційних елементів пояснюємо редукацією процесуальної динаміки поняття через коригування його семантики до рівня статички, співвідносного і з маргіналізацією конкретного суб'єкта мовлення. В таких випадках сенсова конверсія спричиняє деструктивні зрушення в раціональному обробленні інформації та нейрологічний трансфер поняття до інтуїтивно-холістичного декодування, зосередженого, як відомо, у правій півкулі головного мозку. Наскрізню семантичну дифузність спостережено й у використанні інших груп слів із генералізованим референтним індексом, наприклад, універсальних квантифікаторів, які спричиняють втрату об'єктної ідентифікації, невизначеність локально-темпоральних меж повідомлення і неактуальність особистісних аксіорепрезентацій у сенсовому континуумі. Цікавим прикладом семантичної дифузності є вживання неспецифічної лексики, позначеної бажанням створити позитивний ефект за його практично повної відсутності. У ПМ зафіксовано й елементи неспецифічної лексики з відсутністю активного суб'єкта речення чи необхідністю дистрибутивної конкретизації загальної семантики його складників неагентивного характеру, що також вважаємо елементом загального маніпулятивного фону ПМ.

Отже, мультиплікативна природа комунікації зумовлює необхідність використання комплексного підходу до її аналізу. Такий підхід ґрунтується на коректному поєднанні знань із психології, філософії, когнітології, соціології та лінгвістики, оскільки приховані домінанти інтернальних рефлексій мовця є тісно пов'язаними з екстернальними умовами його перебування в континуальному просторі. Сучасна галузь нейролінгвістичного програмування уможлиблює фіксацію й аналіз відповідних мовленнєвих та акціальних маркерів, реалізованих у межах певної екстралінгвальної ситуації. Наскрізна гуманістична спрямованість НЛП зумовлює екологічність наукових розвідок і дає підстави вважати його функціональним та ефективним методом аналізу й конструювання комунікативних стратегій особистості й соціуму. Зафіксованим за допомогою методів НЛП лінгвальним експонентам притаманні сугестивні потенції, які реалізуються насамперед у характерних ретіальних контекстах, скерованих на комунікативний вплив. Суть цього впливу полягає в глибинних кореляціях між ментальними й нейрофізіологічними особливостями сприйняття та семантикою мовного і невербального знака.

Верифіковані через нейролінгвістичні метапрограми психосемантичні детермінанти дають підстави твердити, що інваріантами ментально-

сті як світоглядного конгломерата є вектори раціональності, пов'язаної з концептуальною діакритизацією довкілля, ірраціональності, скерованої в площину емотивних рефлексій, та вольові настанови, детерміновані аксіосистемними глибинними орієнтирами. Ізоморфізм складників унеможливорює чітку формалізацію відповідної структури, але дає підстави константувати пріоритет духовно-емоційного, інтроверсивного в українській аудиторії, почасти співвідносного з доцентровими моментами. Крім того, екстралінгвальний контекст надає актуальності й раціоналістичному усвідомленню довкілля, хоч афективно-емотивний компонент залишається провідним.

Психосемантика ментального субстрату та функціональність комунікативних ситуацій зумовили виокремлення акцентованих зон спілкування, концентром яких є рекламне й політичне мовлення. Специфіка цих галузей полягає в усталеній впливовій домініанті, яка монологізує комунікативний процес, нівелюючи позицію адресата. З іншого боку, рекламний та політичний дискурси не збігаються щодо впливових векторів. На рівні рекламної комунікації відбувається формування і корекція особистісних уподобань, що передбачає моделювання прогнозованої результативності у площині індивідуальних рефлексій та відповідне узгодження сформованої в такий спосіб штучної аксіосистеми з константами особистісної амплітуди. В арсеналі політичних опосередкованих інтеракцій напрям впливу зорієнтовано на модифікацію соціальних ідеологем адресата, у межах яких особистісні цінності є природно підпорядкованими загальнішим сутностям. Отже, названі дискурси беруть участь у конструюванні інтернальної, доцентрової аксіосистеми особистості й визначають шляхи її екстерналізованої специфіки в амплітуді колективних домініант. Оригінальність дискурсів полягає у свідомому, переважно прогнозованому використанні мовних можливостей.

У межах актуальних контекстів за допомогою методик НЛП виокремлено основні лінгвістичні комплекси, які спричиняють змінене сприйняття (див. [9]) внаслідок потенційної сугестивності. До них належать елементи всіх рівнів мови, що засвідчує її наскрізний впливовий характер. Об'єднувальним стрижнем таких номенів і сигнатур насамперед є семантичне наповнення, яке може змінювати впливову активність залежно від сенсової етимології, контекстуального варіювання та мети прогнозованого використання.

Вербаліка є основним ланцюжком комунікативної взаємодії. Проте великі інтерактивні потенції сконцентровані в семантиці аналогового (акціального) спілкування, яке слугує загальним фоновим реконструктором вербального повідомлення й іноді є інформативно насиченим від нього. Природа невербального знака є амбівалентною, оскільки вона почасти детермінована генетично, а почасти є наслідком соціалізації та ментальних настанов особистості. Невербаліка має важливе значення для емпатичних інтеракцій та істиннісної атрибуції, де маркером позитивної інформативності є саме невербальне представлення. Уможливорює безпосередній аналіз і моделювання вербальної пове-

дінки використання НЛП-технік (віддзеркалювання, ідентифікація ін-конгруентності, субмодальнісне редагування тощо).

Наведене дає підстави твердити, що парадигма НЛП є ефективним методом дослідження комунікативного буття особи й соціуму з відповідною кваліфікацією гетерогенних складників гармонійної взаємодії та сугестивних фактів вербально-невербальної поведінки, що максимально увиразнює перспективи її подальшого застосування в галузі гуманітарної аналітики.

Література

1. Бэндлер Р., Гриндер Д. Структура магии. — С.Пб.: Белый кролик, 1996. — 496 с.
2. Брайант Дж., Томпсон С. Основы воздействия СМИ.: Пер. с англ. — М.: Вильямс, 2004. — 432 с.
3. Ковалевська Т. Ю. Комунікативні аспекти нейролінгвістичного програмування. — Одеса: Астропринт, 2001. — 344 с.
4. Ковалевська Т., Сологуб Г., Ставченко О. Асоціативний словник української рекламної лексики. — Одеса: Астропринт, 2001. — 116 с.
5. Мальковская И. А. Знак коммуникации. Дискурсивные матрицы. — М.: Комкнига, 2005. — 240 с.
6. О'Коннор Дж., Сеймор Дж. Введение в НЛП. — Челябинск: Версия, 1997. — 256 с.
7. Потебня А. А. Мысль и язык // А. А. Потебня. Полное собрание трудов. Мысль и язык. — М.: Лабиринт, 1999. — С. 5–198.
8. Різун В. В., Непийвода Н. Ф., Корнєєв В. М. Лінгвістика впливу. — К.: ВПЦ "Київський університет", 2005. — 148 с.
9. Спивак Д. Л. Измененные состояния сознания: психология и лингвистика. — С.Пб.: Издательский дом "Ювента"; Филологический факультет СПбГУ, 2000. — 296 с.
10. Черепанова И. Ю. Дом колдуньи. Суггестивная лингвистика. — С.Пб.: КСП+, 1996. — 416 с.
11. Шейгал Е. И. Семиотика политического дискурса. — М.: ИТДГК "Гнозис", 2004. — 326 с.
12. Nimmo D., Combs J. Mediated Political Realities. — N. Y.: Longman, 1983. — 240 p.
13. Rybacki K., Rybacki D. Advocacy and Opposition. An Introduction to Argumentation. — New Jersey, 1991.

Т. Ю. Ковалевская

Одесский национальный университет имени И. И. Мечникова,
кафедра украинского языка

ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИЕ НАПРАВЛЕНИЯ НЕЙРОЛИНГВИСТИЧЕСКОГО ПРОГРАММИРОВАНИЯ: ОБЗОРНЫЙ АНАЛИЗ

Резюме

В статье раскрыт научный потенциал новейшей гуманитарной парадигмы нейролингвистического программирования, очерчены актуальные направления соответствующих исследований, акцентировано на комплексной природе НЛП, что подчеркивает объективность и прикладные перспективы этой области знаний.

Ключевые слова: нейролингвистическое программирование, коммуникативная эмпатия, суггестия, невербалика, метапрограммы.

T. Y. Kovalevskaya

Odessa I. I. Mechnikov University,
Ukrainian Language Dept

**NEUROLINGUISTIC PROGRAMMING RESEARCH DIRECTIONS:
REVIEW ANALYSIS**

Summary

In the article, the scientific potential of the latest neurolinguistic programming paradigm is unfolded, essential directions of the according researches are figured out, NLP's complex essence is accentuated, what emphasizes the objective character and applied prospects of this scientific sphere.

Keywords: Neurolinguistic programming, communicative empathy, suggestion, non-verbal communication, metaprograms.